

Ірина Глушик
(Львів)

Август Бельовський та Іван Вагилевич: наукова співпраця у Національному інституті імені Оссолінських

**August Bielowski i Iwan Wagilewicz: naukowa współpraca
w Zakładzie Narodowym imienia Ossolińskich**

Współpraca naukowa pomiędzy polskim uczonym Augustem Bielowskim i wybitnym działaczem ukraińskiego odrodzenia narodowego Iwanem Wagilewiczem trwała, z niewielkimi przerwami, ponad trzydzieści lat – od czasów ukończenia gimnazjum aż do śmierci Wagilewicza. Głównym obszarem działalności uczonych w tym czasie był Zakład Narodowy imienia Ossolińskich – najpierw jako biblioteka, z której korzystali podczas studiów na Uniwersytecie Lwowskim, a później jako bezpośrednie miejsce ich pracy zawodowej. Bielowski rozpoczął swoją karierę w Ossolineum jako skryptor, następnie awansował na stanowisko kustosa i dyrektora; Wagilewicz formalnie był zatrudniony w Zakładzie tylko dziewięć miesięcy, chociaż brał udział w większości projektów badawczych tam realizowanych. Uczni zajmowali się wówczas krytyczną analizą najstarszych zabytków piśmiennictwa słowiańskiego, a najbardziej znane z nich przygotowywali do druku. Ważną częścią ich współpracy było także opracowanie drugiej edycji *Słownika języka polskiego* Samuela Bogusława Lindego. Zajmując się źródłami i usprawnieniem działalności biblioteki Ossolineum, a na początku lat sześćdziesiątych XIX w. także Archiwum Rady miasta Lwowa, stawiali pierwsze kroki w kierunku profesjonalizacji i instytucjonalizacji nauki historycznej we Lwowie.

Słowa kluczowe: Galicja, Zakład Narodowy imienia Ossolińskich, August Bielowski, Iwan Wagilewicz, nauki historyczne

Одним із репрезентативних епізодів полько-українських наукових зв'язків середини XIX ст. була співпраця польського вченого Августа Бельовського та видатного українського просвітителя Івана Вагилевича. Істориків поєднували об'єктивні життєві обставини, дружні відносини, а у 1830 – 1860-х роках – і співпраця в галузі історії у стінах Наукового закладу імені Оссолінських. Наукове співробітництво А. Бельовського та І. Вагилевича викликало багато суперечливих оцінок сучасників і

залишається малодослідженою сторінкою польсько-українських наукових взаємин до сьогодні.

Багаторічні взаємини і наукова співпраця між А. Бельовським та І. Вагилевичем були визначені фактично самим місцем їх народження. А. Бельовський народився 1806 р. у с. Креховичі, а І. Вагилевич 1811 р. – у с. Горішній Ясень Стрийського округу. Відстань між цими прикарпатськими селами складала лише 28–30 км, вона неначе заздалегідь визначила появу тісних дружніх взаємин між вченими у майбутньому: А. Бельовський називатиме І. Вагилевича “родичем” (“*rodakiem*”)¹, а І. Вагилевич звертатиметься до А. Бельовського “*August*” чи “*Gusio*”². В юності історики навчалися у школах і гімназіях Станіслава й Бучача (А. Бельовський початкову освіту здобув у Станіславі, після чого навчався в гімназії отців василіан у Бучачі, в той час як І. Вагилевич навпаки – спочатку навчався у нормальній чотирикласній школі у Бучачі, після чого продовжив навчання у гімназії Станіслава), тож буде зовсім невеликим перебільшенням сказати, що вони зналися практично зі шкільної лави³. Після складання матури майбутні історики продовжували навчання у Львівському університеті. А. Бельовський 1829 р. записався на правничий факультет, а І. Вагилевич обрав традиційний освітній шлях галицького русина і 1830 р. вступив до Львівської греко-католицької духовної семінарії на повне державне утримання⁴. Проте, невдовзі він втратив можливість безоплатного навчання і протягом кількох років зі значними перервами студіював на філософському факультеті, а богословський факультет закінчив лише 1839 р.⁵ Одночасно з майбутнім товаришем і колегою значні перерви у навчанні змушений був робити і А. Бельовський: спочатку через участь у Листопадовому повстанні 1830 р., а згодом – у зв’язку з дворічним перебуванням під вартою за конспіраційну діяльність. Вже під час вищих студій студенти, як відомо зі свідчень сучасників, підтримували тісні взаємини. Частим місцем їхніх зустрічей була

¹ Див.: А. Bielowski, *Wspomnienie o Janie Wagilewiczu*, “Dziennik Literacki”, Lwów 1866, № 23, s. 357–359.; № 24, s. 373–375.

² Див. напр.: І. Франко, *До біографії І. Вагилевича*, “Записки Наукового товариства імени Шевченка”, Львів 1907, т. 79, кн. V, с. 97–141.

³ О. Купчинський, *Август Бельовський та Іван Вагилевич: наукові контакти і співпраця*, “Warszawskie Zeszyty Ukrainoznawcze” 1999, № 8–9, с. 139.

⁴ У той час Греко-католицька духовна семінарія була складовою частиною теологічного факультету Львівського університету.

⁵ Я. Головацкий, *Судьба одного галицко-русского ученого (Къ біографіи Івана Николаевича Вагилевича)*, “Киевская Старина”, Киев 1883, т. VI, с. 456–457.

університетська бібліотека, а перш за все – бібліотека Оссолінеуму, що містила найбільшу у Львові колекцію рукописів і стародруківаних книг.

Наприкінці 1830 – першій половині 1840-х років Іван Вагилевич увійшов до літературного гуртка, найвидатнішими представниками якого були Август Бельовський та брати Юзеф і Лешек Дунін-Борковський. Тогочасний історик і літератор Владислав Завадський навіть писав, що саме “під крилом Бельовського і Борковських” Вагилевич розпочав свої літературні заняття⁶. Гурток спочатку займався поетичною творчістю, черпаючи мотиви для своїх творів в історії Слов’янщини. Під час копіткої праці з вивчення найдавніших слов’янських пам’яток те, що мало бути засобом, стало метою – молоді поети “*szukając zasobów w katakumbach historyi, nie spostrzegli się, że wśród tej pracy mozolnej uleciał im z piersi młodociany duch natchnienia, i zamiast zabrać z tych składów motywa do poematów, polubili same składy i w nich całe życie przepędzić postanowili*”⁷. Відтак, А. Бельовський та І. Вагилевич розпрощались з поезією і взялися за етнографічні, філологічні та історичні дослідження.

Першим проявом спільного творчого шляху дослідників вважається їхня праця над визначною давньоруською пам’яткою “Слово о полку Ігоревім”⁸. Цю пам’ятку дослідники опрацьовували і вивчали поодиночі, але допомагали один одному у підготовці тексту перекладу і коментарів. Відомо, наприклад, що Вагилевич допомагав Бельовському у змістовому і мовному аналізі твору⁹, адже той недостатньо володів давньоруською мовою: Яків Головацький писав, що “несмотря на то что Белевский переводил Слово о полку Игореве и народные малорусские песни, он плохо знал по русски и, хотя был рожден в восточной Галичине, но, живя постоянно в городе и вращаясь в польском обществе с трудом мог даже изъясняться на русском наречии”¹⁰. Так, уже 1833 р. А. Бельовський здійснив перший віршований і прозовий переклад “Слова” польською мовою¹¹. Натомість Вагилевич перший переклад поеми завершив 1836 р., а над

⁶ W. Zawadzki, *Literatura w Galicji (1772–1848). Ustęp z pamiętników*, Lwów 1878, s. 127.

⁷ J. Zacharyasiewicz, *Jan Wagilewicz*, “Tygodnik Ilustrowany”, Warszawa 1866, t. 14, № 358, s. 55.

⁸ О. Купчинський, *Август Бельовський та Іван Вагилевич: наукові контакти і співпраця*, с. 146–148.

⁹ Там само, с. 147.

¹⁰ Я. Головацький, *Воспоминания о Маркияне Шашкевиче и Иване Вагилевиче*, “Литературный сборник”, Львов 1885, вып. I, с. 10, 29.

¹¹ *Wyprawa Igora na Polowców. Poemat sławiański* wydany przez Augustyna Bielowskiego, Lwów [nakładem Fr. Pillera] 1833. 46 s.

уточненнями працював до 1856 р.¹². Відомо, що А. Бельовський сприяв колезі у публікації твору.

Коли 1845 р. І. Вагилевич після чергової спроби отримав право ординації на священика, Август Бельовський одержав посаду скриптора у Національному закладі імені Оссолінських. З моменту вступу до Оссолінеуму вчений став “науковою душею” цієї інституції. “З часом він централізував довкола себе увесь літературний рух Львова. Він давав імпульс майже усім інтелектуальним починанням, оживляв їх порадою, допомагав словом і пером”¹³. 1851 р. А. Бельовський продовжив поступ у кар’єрі, будучи призначеним спершу на посаду кустоша, а невдовзі – тимчасового заступника директора.

Фундатор закладу Юзеф-Максиміліан Оссолінський мав намір створити в Оссолінеумі майданчик для досліджень польського минулого і літератури. Первинний задум творця фундації полягав у тому, щоб вона була “не лише мертвою колекцією, а живою майстернею дослідницької праці” і “вогнищем наукового поступу в краї”¹⁴. В цьому дусі мислив і працював Бельовський, який писав, що “для того, щоб Заклад у нинішньому становищі так би мовити заново відродився, йому потрібно якнайбільше науки всередині”¹⁵. Вже з часу його роботи у закладі скриптором тут розпочалась реалізація наукових проєктів, котрі були покликані втілити у життя початковий намір фундатора, поставивши його на новий, більш науковий рівень.

Найбільш масштабним науковим проєктом, реалізованим в стінах Оссолінеуму в другій половині XIX ст., була праця над виданням “*Monumenta Poloniae Historica*” (“*Pomniki Dziejowe Polski*”, “Пам’ятки історії Польщі”), що здобуло славу “найбільшого польського джерельного видання XIX століття”¹⁶. Публікація документів з національної історії була ознакою професіоналізації історії, спробою дослідників минулого поставити історичні дослідження на джерельну основу й таким чином зробити

¹² О. Купчинський, “Слово о полку Игоревім” у перекладах, переспівах і дослідженнях першої половини XIX ст., “Записки Наукового товариства імені Тараса Шевченка. Праці Філологічної секції”, Львів 1997, т. ССXXXIV, с. 422–423; О. Купчинський, *Август Бельовський та Іван Вагилевич: наукові контакти і співпраця...*, с. 142.

¹³ A. Fischer, *Zakład Narodowy imienia Ossolińskich (Ossolineum) 1817–1917*, Lwów 1917, s. 65.

¹⁴ A. Fischer, *Zakład Narodowy imienia Ossolińskich. Zarys dziejów*, Lwów 1927 [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://www.lwow.com.pl/ossolineum/ossolineum3.html>

¹⁵ A. Fischer, *Zakład Narodowy imienia Ossolińskich (Ossolineum)...*, s. 61–62.

¹⁶ W. Semkowicz, *August Bielowski (1806–1876)* [w:] *Polski słownik biograficzny*, Kraków 1936, t. 2, s. 59.

їх вповні науковими. Вона стала прикметною рисою чи навіть трендом тогочасної європейської історіографії. Першість у цій сфері належала німецьким історикам – серія публікацій середньовічних джерел “*Monumenta Germaniae Historica*” (“Пам’ятки німецької історії”), що видавалася під редакцією Георга Генріха Пертца в Пруссії, стала до певної міри взірцевою і слугувала прикладом для наслідування¹⁷. Якщо над “*Monumenta Germaniae Historica*” в той час працювала численна група фахових істориків, і це видання здійснювалося за урядової підтримки, то у Львові ініціатива публікації такого роду збірника належала А. Бельовському і спершу реалізувалася його власними силами. Саме кустош Бібліотеки Оссолінських чи не вперше заявив про “велику нестачу підготовчих робіт” і “матеріалів переварених критикою” в польській історичній науці і запропонував програму видання джерел з історії Польщі¹⁸. Публікації першого тому видання передували ґрунтовні архівно-бібліотечні пошуки відповідних матеріалів у Галичині й за кордоном, а не останнім фактором стали матеріальні труднощі, що “були причиною багатьох прикростей”¹⁹.

Значну допомогу кустошеві Оссолінеуму при підготовці видання до друку надав І. Вагилевич, який вже 1848 р. після короткого душпастирського служіння у с. Нестаничі повернувся до Львова і продовжив свої літературно-наукові заняття. Головний внесок Вагилевич зробив при перекладі та укладанні наукового коментаря до “Повісті минулих літ” та “Повчання Володимира Мономаха”, що увійшли до збірки “*Monumenta Poloniae Historica*”²⁰, а також були опублікована окремою книжкою²¹. Над “Повістю минулих літ” дослідник працював з другої половини 1830-х

¹⁷ Мэртль, *Monumenta Germaniae Historica: взгляд изнутри*, [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://annales.info/evrope/small/mgh.htmх3>

¹⁸ “Dziennik Literacki”, Lwów 1852, s. 105; A. Bielowski, *Przedmowa* [do:] *Monumenta Poloniae Historica*, t. I, wyd. A. Bielowski, Lwów 1864, s. XI–XII.

¹⁹ 1853 р. А. Бельовський досліджував монастирські бібліотеки Галичини, 1856 р. працював з рукописами головних бібліотек у Відні, Празі, Дрездені, Мюнхені, 1857 р. виїжджав до Петербургу та Москви, згодом – до Берліна, Познані, Курника, 1859 – Кенігсварте (Див.: A. Bielowski, *Przedmowa*..., s. XIII, XXXI).

²⁰ *Latopis Nestora*, przeł. A. Bielowski, J. Wagilewicz oraz *Monomacha nauka i list*, przeł. A. Bielowski [w:] *Monumenta Poloniae Historica*, t. I, s. 550–886.

²¹ *Latopis Nestora z dodatkiem Monomacha nauki i Listu do Olega*, w oryginale i polskim tłumaczeniu wydali i objaśnili August Bielowski i Jan Wagilewicz, Lwów [w drukarni Zakładu Narodowego imienia Ossolińskich, odbitek z dzieła *Monumenta Poloniae Historica*, nakładem Bielowskiego] 1864. Відомо також, що в той час І. Вагилевич численними порадами та виписками з літератури і джерел допомагав А. Бельовському при написанні його відомого “*Wstępu krytycznego do dziejów Polski*” (J. Zacharyasiewicz, *Jan Wagilewicz*, “Tygodnik Ilustrowany”, Warszawa 1866, № 358, s. 55).

років; вже тоді він переклав цю пам'ятку українською мовою до подій 1095 р. Згодом, під впливом А. Бельовського, текст "Повісті" та Київського літопису він почав перекладати польською²². Роботу над текстом було завершено 1840 р.; готовий перекладацький твір, у якому виклад подій було доведено до 1113 р., отримав назву "*Kronika Nestorowa*"²³. Август Бельовський у біографії Вагилевича звертав увагу, що цей переклад був абсолютно невдалим і став лише основою для подальшої праці над пам'яткою: "*Jeszcze podówczas oryginal latopisu tego nie był krytycznie wydany, i praca też ta naszego tłumacza była pod każdym względem nieudolna; atoli posłużyła mu ona do wczesnego rozpatrywania się w osnowie tego dzieła, do należytego w latach następnych zgłębienia jej i objaśnienia, co udowodnił w tłumaczeniu nowem, które spólnie z Bielowskim dokonał w wydał roku 1864*"²⁴. У археографічному вступі до публікації 1864 р. А. Бельовський утім відзначив, що І. Вагилевич як знавець слов'янських мов надавав йому "при Несторі" головну допомогу, а всі питання, які виникали підчас археографічного опрацювання твору, вони вирішували спільно. Крім того, у передмові до самого видання він зазначив, що І. Вагилевич підтримував його у процесах укладання, перекладу та опису тексту²⁵.

Давній приятель І. Вагилевича, член "Руської трійці" Я. Головацький писав, що вчений переклав текст літопису Нестора самостійно і вже "подъ его диктовку, такъ сказать, Бѣлевскій издалъ свои (?) коментаріи к *Monumenta Poloniae*"²⁶. Така думка, як і теза про надужиття Вагилевича як науковця в цілому, применшення польськими колегами його наукових заслуг була поширена в історіографії доволі довго. Сучасний український мовознавець, історик та археограф Олег Купчинський, проаналізувавши текст перекладу літопису у виданнях 1840 р. і 1864 р., зокрема підрядкові та контекстуальні примітки, дійшов висновку, що основна праця над підготовкою пам'ятки справді належала І. Вагилевичу, проте ряд уточнень та виправлень здійснив А. Бельовський²⁷.

²² О. Купчинський, *Август Бельовський та Іван Вагилевич: наукові контакти і співпраця...*, с. 148.

²³ Рукопис перекладу 1840 р. міститься у – Львівська національна наукова бібліотека України імені Василя Стефаника, відділ рукописів, ф. 19, І. Вагилевич, спр. 40, арк. 21–110 ("*Kronika Nestorowa. Ze słowiańskiego przełożył i objaśnił D.J. Wagilewicz*").

²⁴ А. Bielowski, *Wspomnienie o Janie Wagilewiczu*, „Dziennik Literacki” 1866, № 24, s. 374–375.

²⁵ А. Bielowski, *Przedmowa...*, s. XXXII.

²⁶ Я. Головацький, *Судьба одного галицько-руського ученого (Къ біографіи Івана Николаевича Вагилевича)...*, с. 466.

²⁷ О. Купчинський, *Август Бельовський та Іван Вагилевич: наукові контакти і співпраця...*, с. 148–149.

З аналізу передмови першого тому видання “*Monumenta Poloniae Historica*” й текстів сучасників випливає, що Вагилевич брав участь у підготовці й інших творів, які увійшли до збірки. Наприклад, А. Бельовський зауважував: “*I w całem wydawnictwie doznawalem od tego rodaka wielkiej usługi*”²⁸. Після цієї допомоги, наданої кустошеві Оссолінеуму у публікації джерельних матеріалів, на нього звернув увагу куратор закладу князь Єжи Любомирський, і 1851 р. його було призначено тимчасовим заступником кустоша. В той час стало зрозуміло, що у діяльності закладу було багато недоліків, і робота бібліотеки вимагала негайного реформування. “Тихо, без розголосу, переважно анонімно” за це завдання тоді взявся І. Вагилевич, який почав укладати нові інвентарі до книг й зайнявся їх безпосереднім упорядкуванням. Для цих занять Вагилевич підходив ідеально, адже мав феноменальну пам’ять, відзначався надзвичайною працьовитістю та сумлінністю (багато сучасників писало про його “*mrówczą pracowitość*”) і добре орієнтувався у давній та новочасній літературі. “*W krótkim tedy czasie obeznał się z biblioteką Zakładową tak, że nie było prawie żadnego dzieła znakomitszego, któreby żądającemu go nie potrafił wynieść z biblioteki głównej natychmiast, nie zaglądając nawet do katalogu*”, – писав А. Бельовський²⁹. У той час ця робота була дуже важливою, адже бібліотека не мала належних покажчиків.

Працюючи від світанку до заходу сонця, І. Вагилевич навіть мешкав у партеровому будинку³⁰ у подвір’ї інституту³¹. Тривало це однак недовго: коли австрійський уряд призначив заступником куратора ультрататолика Мавриція Дзедушицького, Вагилевича за першої нагоди було звільнено. Причина полягала в тому, що він був прийнятий на роботу ще Єжи Любомирським, а, по друге, – що напередодні змінив віровизнання і став протестантом³². Формальною причиною звільнення було призначення І. Вагилевича тимчасовим перекладачем руської мови при Намісництві і, начебто, неможливість поєднувати виконання обов’язків у двох урядах.

²⁸ A. Bielowski, *Przedmowa*..., s. XXXII.

²⁹ A. Bielowski, *Wspomnienie o Janie Wagilewiczu*, „Dziennik Literacki” 1866. № 23, s. 358.

³⁰ Будинок, що колись слугував кухнею монастиря Кармелітанок Тшевічкових, у той час був у напівзруйнованому стані.

³¹ Ł. Charewiczowa, *Historiografia i miłośnictwo Lwowa*, Lwów 1938, s. 82–83; L. Zaskilniak, *Iwan Wahylewicz (1811–1866)* [w:] *Złota księga historiografii lwowskiej XIX i XX wieku*, red. J. Maternicki przy współpracy L. Zaskilniaka, Rzeszów 2007, s. 73.

³² A. Bielowski, *Wspomnienie o Janie Wagilewiczu*, „Dziennik Literacki”, № 23, s. 358; P. Święcicki, *Jan Wagilewicz. Wspomnienie pośmiertne*, “Siolo. Pismo zbiorowe poświęcone rzeczom ludowym ukraińsko-ruskim”, Lwów 1866, z. I, s. 84.

Відтак, учений був змушений перебиватися підробітками, працюючи перекладачем, а пізніше коректором “*Gazety Lwowskiej*” і часопису “*Głos*”.

Проте ці кадрові зміни мали більші наслідки, ніж передбачалося. Вперше відсутність І. Вагилевича в Оссолінеумі стала яскраво помітною, коли 1854 р. за дорученням А. Голуховського заклад розпочав друге видання польського словника Самуеля-Богуміла Лінде і редакцію видання було доручено Августу Бельовському. Сам кустош Оссолінеуму згадав цей момент наступними словами: “*Jak dalece był nasz autor potrzebny, a nawet niezbędny dla Zakładu, okazało się to przy wydawnictwie Lindego. Mimo owych uprzedzeń musiano żądać pomocy od niego*”³³. У роботі над словником брали участь найвідоміші тогочасні дослідники літератури й історії – Ян Залуський, Денис Зубрицький, Феліціан Лобеський, Станіслав Пшиленцький, Кароль Шайноха. Керівна роль належала Іванові Вагилевичу. Вчений займався редагування первинного тексту, звіркою цитат-ілюстрацій на основі рукописних джерел і авторитетних видань з метою усунення помилок; працював над уточненнями та доповненнями до словника і значно його розширив, додавши багато пропущених слів. Крім вищезазначеного, він здійснив основну роботу зі старослов’янськими паралелями, замінивши значну частину їх передач руською гражданкою на оригінальну кириличну графіку. За підрахунками українського мовознавця Йосифа Дзензелевського, Вагилевичу належало понад 1240 редакторських вставок – доповнень, уточнень, виправлень тощо, і це набагато більше, ніж іншим шести редакторам разом узятим³⁴.

Редакторська робота І. Вагилевича над текстом словника Лінде мала надзвичайно “мозольний” характер і вимагала, крім ерудиції та ґрунтовних знань, багато часу та зусиль. Уже сучасники вченого писали про неї з великим подивом і захопленням, наприклад, Ян Захаріясевиц зауважував: “*Ogromne tomy tego dzieła pomnikowego przeszły wszystkie przez ręce Wagilewicz. Trudno sobie wyobrazić podobną pracę. Wagilewicz czytał wszystko, sprawdzał cytaty Lindego z autorów, często mylnie podane, i uzupełniał z własnej erudycji to, czego w Lindem nie było*”³⁵. Надзвичайно складну роботу над текстом відзначив і А. Бельовський: “*Nigdy byśmy temu nie*

³³ А. Bielowski, *Wspomnienie o Janie Wagilewiczu*, „Dziennik Literacki” 1866, № 23, s. 359.

³⁴ И.А. Дзензелевский, И.Н. Вагилевич как редактор словаря С.Б. Линде (*К истории украинско-польских научных сведений середины XIX в.*), “Советское славяноведение” 1983, № 6, с. 100.

³⁵ J. Zacharyasiewicz, *Jan Wagilewicz*, “Tygodnik Ilustrowany”, Warszawa 1866, № 358, s. 56.

podolali, gdyby nie gorliwa pomoc p[ana] Jana Wagilewicza, który za bardzo miernem wynagrodzeniem część korekt mozołnych na siebie przyjąwszy, wspiera nas wiadomościami”³⁶. Тоді Вагилевич справді працював за дуже скромну винагороду, і йому ледве вистачало цих коштів на прожиття. Проте, редакторська робота над словником Лінде мала науковий характер і відкривала перед вченим широке поле використання його філологічних знань, відтак була значно кориснішою та більш вдячною, ніж звичайна коректура³⁷. Очевидно, ця робота приносила Вагилевичу і неабияке задоволення, адже наприкінці 1850-х років він разом з К. Шайнохою й іншими вченими Оссолінеуму виступив з ініціативою публікації додаткового тому до словника Лінде і буцімто навіть почав його писати³⁸. Ці плани, на жаль, перекреслила сліпота К. Шайнохи, а згодом – і передчасна смерть І. Вагилевича.

Останні роки життя І. Вагилевича, якими стала перша половина 1860-х, були дуже продуктивною частиною його наукової біографії. Завдяки протекції А. Бельовського, а також Антонія Малецького і Станіслава Пілята 1862 р. Міська рада Львова призначила його директором Архіву міста Львова, доручивши упорядкування матеріалів збірки³⁹. Тільки тепер дослідник відчув себе у своїй стихії. Отримуючи належну фінансову винагороду, він звільнився від своїх попередніх занять коректурою та перекладами, якими займався “для хліба”, і отримав можливість повністю присвятити себе науковій діяльності. В той час український вчений не припинив співпраці з Національним інститутом імені Оссолінських і на запрошення А. Бельовського взяв участь у публікації давньопольської пам’ятки XV ст. “*Żywot św. Błażeja*” (1863–1864 pp.). Спільно з А. Малецьким він займався укладанням коментарів до твору, працював над уточненням слів оригіналу, пропонуючи більш точну їх етимологію у підрядкових посиланнях, подав низку цінних спостережень щодо історичної фонетики та лексики польської мови. Роль Вагилевича під час підготовки чергової праці до друку відзначив А. Бельовський: “*Wyznajemy z wdzięcznością żeśmy korzystali z trafnych niektórych nad tym zabytkiem postrzeżeń Jana Wagilewicza nam udzielonych i takowie razem z innemi dołą-*

³⁶ A. Bielowski, *Przedmowa* [w:] *Słownik języka polskiego przez M. Samuela Bogumila Linde*, Lwów 1854, t. I, s. 13–14.

³⁷ W. Zawadzki, *Literatura w Galicji (1772–1848). Ustęp z pamiętników...*, s. 128.

³⁸ A. Bielowski, *Wspomnienie o Janie Wagilewiczu*, „Dziennik Literacki” 1866, № 23, s. 359; № 24, s. 374; W. Zawadzki, *Literatura w Galicji (1772–1848). Ustęp z pamiętników...*, s. 128.

³⁹ W. Zawadzki, *Literatura w Galicji (1772–1848). Ustęp z pamiętników...*, s. 129; J. Zacharyasiewicz, *Jan Wagilewicz*, “Tygodnik Ilustrowany”, Warszawa 1866, № 358, s. 56.

czyliśmy”⁴⁰. Додатково, з 1862 р. вчений допомагав Бельовському при відновленні публікації друкованого органу Національного закладу імені Оссолінських “*Biblioteka Ossolińskich*”.

Робота у Міському архіві, що подекуди набувала ознак фанатичності, і додаткові заняття в Оссолінеумі повністю поглинули І. Вагилевича, негативно відобразившись на його здоров’ї. На початку 1866 р. він важко переніс захворювання легень і у травні цього ж року раптово помер. Усі рукописи вченого перейшли до А. Бельовського. Колеги І. Вагилевича, як наприклад Паулін Свенціцький, зауважували, що в той час Бельовський був чи не єдиним, хто міг укласти праці вченого у систематичну цілість і підготувати до друку⁴¹. Водночас, значного розголосу набуло тоді питання використання наукового доробку Вагилевича його давнім приятелем. Сучасники автора зауважували, що наукова праця українця, попри надзвичайно великі масштаби, була непоміченою і недостатньо оціненою науковим світом, а його прізвище у публікаціях джерел, в опрацюванні яких він брав участь, часто пропускали або згадували побіжно. Важливу роль у поширенні цих відомостей відіграв Яків Головацький, який писав, що “Вагилевичъ былъ весьма полезнымъ Бѣлевскому и другимъ литераторамъ польскимъ, будучи для нихъ живою энциклопедією” і використовувався польським науковим середовищем⁴². Оцінюючи наукову роботу Вагилевича над першим томом “*Monumenta Poloniae Historica*” та виданням словника Лінде, він навів латинський вислів *sic vos, non vobis* (ви працюєте, а плата дістається іншим)⁴³. Я. Головацький був переконаний, що Вагилевич зробив чи не найбільший внесок у їх підготовку до друку, а його “мозольна праця” та “чорна робота” не була оцінена належним чином. Натяки на відсутність належного визнання роботи І. Вагилевича у справі реалізації видавничих проєктів з історії та літератури у стінах Оссолінеуму робили й інші дослідники. Наприклад, В. Завадський, зауважував, що “*Istotnie zasłużył się wielce Wagilewicz przy tem wydaniu Słownika Lindego, chociaż zasługa ta bez rozgłosu utonęła w tekście dzieła, niewskazana i nieznana*”⁴⁴.

⁴⁰ A. Bielowski, *Nowoodszukany zabytek Polszczyzny z początku XV wieku. Żywot św. Błażeja z objaśnieniami filologicznymi A. Maleckiego i J. Wagilewicza*, „Biblioteka Ossolińskich. Poczet nowy”, Lwów 1864, t. IV, s. 191.

⁴¹ P. Święcicki, *Jan Wagilewicz. Wspomnienie pośmiertne...*, s. 88.

⁴² Я.Г. Головацький, *Судьба одного галицько-руського ученого (Къ біографію Івана Николаевича Вагилевича)*, с. 459.

⁴³ Там само, с. 466.

⁴⁴ W. Zawadzki, *Literatura w Galicji (1772–1848). Ustęp z pamiętników...*, s. 128.

Подяки А. Бельовського українському колезі стосовно праці над словником Лінде, а також над пам'ятками, вміщеними у *“Monumenta Poloniae Historica”* і публікацією “Життя св. Блажея” справді подекуди видаються не надто чіткими. Проте, мусимо зважати і на те, що в тогочасних джерелах немає жодних свідчень про можливі суперечності чи конфліктні ситуації між вченими, вони навпаки представляють відносини між колегами як такі, що проходили в атмосфері повного взаєморозуміння і підтримки. Цілком можливо, що причина недостатньої популярності І. Вагилевича і недостатнього визнання його доробку сучасниками полягає у самому ставленні вченого до своєї праці. І. Вагилевич був типом наукового працівника, який не надто дбав про те, чи про його здобутки дізнається науковий світ. Він був *“jednym z owych nienagrodzonych robotników, którzy jak straż zapomniana, stoją niewidzialni od swoich, nie opuszczając jednak raz zajętych stanowisk”*⁴⁵. Про цю рису характеру українця писав і А. Бельовський, який у своїх спогадах про колегу назвав його *“skarbnicą chętnie ukazującą swe skarby, którymi sam nie starał się zabłysnąć”*⁴⁶.

Отже, ким насправді були один для одного Август Бельовський та Іван Вагилевич? Колегами і друзями чи конкурентами у боротьбі за визнання? Так чи інакше, для львівського історіографічного середовища 1830–1860-х років наукові доробки цих вчених стали важливими взаємно доповнюваними елементами, а їх життєвий шлях і наукова праця наочно ілюструють жертовність і самовіддачу, з якою натхненно працюють захоплені своєю справою дослідники. Обидва вони вперше розпочали критичне вивчення і археографічне опрацювання найдавніших писемних пам'яток з історії власних народів й зайнялись упорядкуванням та дослідженням документів у бібліотеках й архівах Львова. Важливим осередком їх спільної праці став Національний інститут Оссолінських, який від початку 1850-х років було перетворено на найбільших осередок історико-філологічних студій у краї. Цей епізод наукового співробітництва двох вчених надзвичайно актуалізує питання як ретельного дослідження їх професійного внеску в становлення польської і української історичної науки, так і питання про особливості багатокультурної співпраці у місцевому науковому середовищі у 1830–1860-х роках.

⁴⁵ J. Zacharyasiewicz, *Jan Wagilewicz*, “Tygodnik Ilustrowany”, Warszawa 1866, № 358, s. 55.

⁴⁶ A. Bielowski, *Wspomnienie o Janie Wagilewiczu*, „Dziennik Literacki” 1866, № 23.

Bibliografia

- Bielowski A., *Nowoodszukany zabytek Polszczyzny z początku XV wieku. Żywot św. Błażeja z objaśnieniami filologicznymi A. Małeckiego i J. Wagilewicza*, „Biblioteka Ossolińskich. Pismo historyi, literaturze, umiejętnościom i rzeczom narodowym poświęcone. Poczet nowy”, t. IV, Lwów [W drukarni Zakładu Narod. im. Ossolińskich] 1864, s. 173–191.
- Bielowski A., *Program wydania Pomników Historycznych Polski*, „Dziennik Literacki”, Lwów 1852, nr 14, s. 105–106.
- Bielowski A., *Przedmowa* [w:] *Monumenta Poloniae Historica*, t. I, wyd. A. Bielowski [nakładem własnym], Lwów 1864, s. XI–XXXII.
- Bielowski A., *Przedmowa* [w:] *Słownik języka polskiego przez M. Samuela Bogumiła Linde*, wyd. II, poprawne i pomnożone staraniem i nakładem Zakładu Narodowego imienia Ossolińskich, t. I: A–F, Lwów [w drukarni Zakładu Ossolińskich] 1854, s. 13–14.
- Bielowski A., *Wspomnienie o Janie Wagilewicu*, „Dziennik Literacki”, Lwów 1866, nr 23, s. 357–359, nr 24, s. 373–375.
- Charewiczowa L., *Historiografia i miłośnictwo Lwowa*, „Biblioteka Lwowska”, t. XXXVII, Nakładem Towarzystwa Miłośników Przeszłości Lwowa, Lwów 1938.
- Fischer A., *Zakład Narodowy imienia Ossolińskich (Ossolineum) 1817–1917*, Macierz Lwów – Administracya w Gmachu Sejmowym [z Drukarni przy Zakładzie Narodowym im. Ossolińskich we Lwowie], Lwów 1917.
- Fischer A., *Zakład Narodowy imienia Ossolińskich. Zarys dziejów*, Zakład Narodowy imienia Ossolińskich [z Drukarni Zakładu Narodowego imienia Ossolińskich], Lwów 1927.
- Latopis Nestora*, przeł. A. Bielowski, J. Wagilewicz oraz *Monomacha nauka i list*, przeł. A. Bielowski [w:] *Monumenta Poloniae Historica*, t. I, wyd. August Bielowski [nakładem własnym], Lwów 1864, s. 550–886.
- Latopis Nestora z dodatkiem Monomacha nauki i Listu do Olega, w oryginale i polskim tłumaczeniu wydali i objaśnili August Bielowski i Jan Wagilewicz*, [w drukarni Zakładu Narodowego imienia Ossolińskich, odbitek z dzieła Monumenta Poloniae Historica, nakładem Bielowskiego] Lwów 1864.
- Semkowicz W., *August Bielowski (1806–1876)* [w:] *Polski słownik biograficzny*, Polska Akademia Umiejętności, Kraków 1936, t. 2, s. 58–59.
- Święcicki P., *Jan Wagilewicz. Wspomnienie pośmiertne*, „Sioło. Pismo zbiorowe poświęcone rzeczom ludowym ukraińsko-ruskim”, Lwów 1866, z. I, s. 79–88.
- Wyprawa Igora na Połowców. Poemat sławiański wydany przez Augustyna Bielowskiego*, Lwów: Nakładem Fr. Pillera, 1833.
- Zawadzki W., *Literatura w Galicji (1772–1848). Ustęp z pamiętników*, nakładem Władysława Webera [z drukarni Wł. Łozińskiego], Lwów 1878.
- Zacharyasiewicz J., *Jan Wagilewicz*, „Tygodnik Ilustrowany”, Warszawa 1866, t. 14, nr 357, s. 37–38, nr 358, s. 55–56.
- Zaszkilniak L., *Iwan Wahylewicz (1811–1866)* [w:] *Złota księga historiografii lwowskiej XIX i XX wieku*, red. J. Maternicki przy współpracy L. Zaszkilniaka, Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego, Rzeszów 2007, s. 63–80.
- Головацкий Я., *Воспоминания о Маркиане Шашкевиче и Иване Вагилевиче*, „Литературный сборник”, Львов 1885, вып. I/III, с. 10–41.
- Головацкий Я., *Судьба одного галицко-русского ученого (Къ биографіи Ивана Николаевича Вагилевича)*, „Киевская Старина”, Киев 1883, т. VI, с. 453–472.

- Дзензелевский И.А., *И. Н. Вагилевич как редактор словаря С. Б. Линде (К истории украинско-польских научных сведений середины XX в.)*, "Советское славяноведение", Москва 1983, №6, с. 100–110.
- Купчинський О., *Август Бельовський та Іван Вагилевич: наукові контакти і співпраця*, "Warszawskie Zeszyty Ukrainoznawcze", Warszawa 1999, nr 8–9, с. 138–158.
- Купчинський О., *"Слово о полку Ігоревім" у перекладах, переспівах і дослідженнях першої половини XIX ст.*, "Записки Наукового товариства імені Тараса Шевченка. Праці Філологічної секції", Львів 1997, т. CCXXXIV, с. 337–425.
- Львівська національна наукова бібліотека України імені Василя Стефаника, відділ рукописів, ф. 19. І. Вагилевич, спр. 40, арк. 1–110. Kronika Nestorowa. Ze słowianskiego przełożył i objaśnił D.J. Wagilewicz.
- Мэртль К., *Monumenta Germaniae Historica: взгляд изнутри*, "Средние века", Москва 1995, вып. 58. [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://annales.info/evrope/small/mgh.htmх3>
- Франко І., *До біографії І. Вагилевича*, "Записки Наукового товариства імені Шевченка", Львів 1907, т. LXXIX, кн. V, с. 97–141.

August Bielowski and Iwan Wagilewicz: scientific cooperation in the Ossolineum

Summary

Scientific cooperation between a Polish scientist August Bielowski and an eminent activist of Ukrainian national revival Iwan Wagilewicz lasted with small breaks over 30 years from the time of graduating from gymnasium until Wagilewicz's death. The main area of their activity at the time was the Ossolineum at first as a library which they used during their studies at the Lviv University, then as a direct place of their professional work. Bielowski began his career in the Ossolineum as a scribe and then he was promoted to the position of a custodian and director; Wagilewicz was formally employed in the Ossolineum for only 9 months although he took part in most scientific projects realized there. The scientists then dealt with critical analysis of the oldest monuments of Slavonic writings and the best-known ones they prepared for print. An important part of their cooperation was elaboration of the second edition of Dictionary of Polish by Samuel Bogusław Linde. While being occupied with sources and facilitating the activity of the Ossolineum library and at the beginning of the 1860s also the Lviv City Council Archives, they put first steps in the direction of professionalization and institutionalization of historic science in Lviv.

Key words: Galicia, the Ossolineum, August Bielowski, Iwan Wagilewicz, historic science